

Proefdieren en proefpersonen

R. D'Hooge

P.P De Deyn

Born-Bunge-Stichting
UIA
Antwerpen

Wetenschappelijk onderzoek vereist nauwkeurige observatie van de processen die bestudeerd worden en het uitvoeren van experimentele ingrepen op deze processen. Fysici en scheikundigen kunnen hun proeven uitvoeren op levensloze materie. Met biomedische onderzoekers is het anders gesteld. Zij bestuderen de processen die zich afspelen in de levende materie. Zij zijn erin geïnteresseerd hoe deze processen gebeuren *sensu stricto*, maar eveneens hoe ze kunnen worden beïnvloed of terug binnen juiste banen geleid. Dit houdt onder meer in dat zowel ziekteproces-

sen, als manieren waarop men deze kan bestrijden, worden bestudeerd. In het verlengde van de uitbreiding van zulke kennis liggen het voorkomen en bestrijden van ziekten, en de menselijke tragedie die aan ziekte verbonden is.

Hoewel de biomedische wetenschappen uiteindelijk trachten bij te dragen tot een verhoogd welzijn van mens en dier, zal het uitvoeren van onderzoek in deze wetenschappen toch gepaard gaan met een aantal reële ethische problemen. Bepaalde *in-vitro*-technieken vormen wel een uitstekend substituuut voor proeven op organismen, maar het is in een aantal biomedische subdisciplines nog steeds noodzakelijk om van proefdieren of proefpersonen gebruik te maken. Soms zal het proefdier of de proefpersoon echter duidelijk ongemak ondervinden van het experiment, en dit ongemak kan eventueel onaanvaardbaar groot worden, zodat de "kosten" die zo gemaakt worden niet kunnen opwegen tegen de "baten" die het vergaren van kennis meebrengt. Dat deze kosten-batenanalyse niet bij iedereen op dezelfde manier gebeurt, blijkt uit de geladen discussies die dit onderwerp pleegt uit te lokken.

Weinigen zullen echter problemen hebben wanneer de onderzoeker zichzelf als proefsubject gebruikt. Integendeel zelfs, de arts-onderzoeker die zijn brouwsels bij

zichzelf injecteert, krijgt niet zelden alle bewondering. Evenmin zal men veel bezwaar kunnen inbrengen tegen proeven op mondige vrijwillers die zich volledig bewust zijn van de aanvaardbare risico's die de proef meebrengt. Maar in de meeste gevallen is dit niet zo voor de hand liggend.

Proeven op dieren vormen een eerste probleem. Het is evident dat het subject niet ingelicht kan worden over de aard en de doelstellingen van het experiment en dat hier niet om de toestemming van het proefsubject kan worden gevraagd. Dit heeft ertoe geleid dat een aantal groeperingen de extreme positie innemen van algehele verwerping van proeven op dieren. Vaak wordt evenwel voorbijgegaan aan het feit dat het grootste deel van de verwezenlijkingen van de hedendaagse geneeskunde het resultaat zijn van proeven op dieren en dat de oplossing van zowel de resterende als van de nieuwe medische problemen in belangrijke mate afhankelijk zijn van zulke proeven.

Proeven op personen die de draagwijdte van het experiment waarbij ze betrokken zijn niet kunnen inschatten vormen een ander probleem. Het is uiteraard de plicht van alle verantwoordelijken (onderzoekers aan de universiteiten en in de industrie, huisartsen en specialisten, paramedici) om de proefpersoon volledig in te lichten over de aard en de bedoeling van het experiment waarvoor hun medewerking gevraagd wordt. In de klinische praktijk zal dit echter vaak onmogelijk zijn. Hoe kan men immers deze verplichting nakomen bij personen die buiten bewustzijn verkeren, die een spoedinterventie nodig heb-

ben, bij zwaar geretardeerde personen, bij ernstig gestoorde psychiatrische patiënten, bij jonge kinderen.

De ethische voorkeuren die moeten gemaakt worden bij de praktische uitvoering van biomedisch onderzoek zijn niet slechts de verantwoordelijkheid van de onderzoekers zelf. Onderzoekers kunnen zich niet langer onttrekken aan de verplichting om alle betrokken partijen inspraak te geven in hun activiteiten. Men moet zich rechtvaardigen voor de offers die men vraagt ten bate van de medische wetenschap. En ten slotte zullen de democratische beslissingen door de wetgever vertolkt moeten worden.

De discussie rond biomedische experimentele methoden en technieken speelt zich af op verschillende niveaus en binnen verschillende disciplines. Als belangrijke contactpersonen tussen het publiek en de wetenschappelijke gemeenschap zullen medici er geen geringe rol in spelen. Iedereen neme zijn verantwoordelijkheid.

"Proefdieren en proefpersonen" is ook de titel van een symposium rond ethische overwegingen bij biomedische experimentele methoden en technieken, dat op 10 en 11 september 1993 in Antwerpen zal worden gehouden. Inlichtingen en inschrijvingen: P.P. De Deyn (voorzitter) of R. D'Hooge (secretaris), Born-Bunge-stichting, Universitaire Instelling Antwerpen, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk (tel. 03/820.26.20).